

DR. MAROSI LAJOS

Látogatás a tudomány fellegvárában, Enyedi György akadémikusnál

Enyedi György (Budapest, 1930. augusztus 25.) Széchenyi-díjas geográfus, közgazdász, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, 1999 és 2002 között alelnöke, neves tudományos folyóiratok szerkesztője, a Tér és Társadalom szerkesztőbizottságának elnöke, a Területi Statisztikában megjelent több tanulmány szerzője, kutatóprofesszor. A budai Várnegyedben lévő akadémiai épületben beszélgetünk. Az Országház utca csendes, havas. A házigazda teával kínál, jólesik a márciusi télen.

*Akadémiai kutatóintézetek székháza a Várban
Országház u. 30.*

Professzor Úr, a Területi Statisztika alapító főszerkesztője, Barabás Miklós Önt nevezte meg az elsők között, amikor a folyóirat számára fontos szerzőkről kérdeztem. Hogyan fért bele a mi szerény folyóiratunkban való publikálás abba a tevékenységbe, amit Ön folytattott? Hiszen annyi fórum volt, ahol írásai megjelentek!

Sokat adtam arra, hogy a jó nemzetközi folyóiratokban jelen legyek. Az érdeklődésem mindig a gazdaság és a társadalom területi különbségeire irányult. Ez geográfia is, meg közgazdaságtan. Közgazdász diplomám van, gazdasági földrajzból doktoráltam még a közgazdasági egyetemen, a kandidátusit és a nagydoktorit pedig a földrajztudományból szereztem. De az érdeklődésem mindig hasonló maradt. Kicsit a sorsom forgása hozta, hogy kezdetben a mezőgazdaság különbségei foglalkoztattak, ebből jött a falu, azután a falu–város témája.

A területi különbségek magyarázatához a számok mindig kellettek, a különbségeket ki kell fejezni, mérni kell. A munkám során soha nem elégedtem meg olyan állításokkal, amelyek csak logikára vagy érzelmekre épültek. A megbízható statisztikai adatszolgáltatás, információforrás elengedhetetlen volt részemre. Mindig megbecsültem azokat, akik az adatokat előállították, és megbízhatóan állították elő. Azután – éppen a nemzetközi porondra való kilépésem idején – játszódtott le a földrajznak úgynevezett kvantitatív forradalma, tehát a formák, modellek, matematikai formulák bevezetése a területi folyamatok vizsgálatába. A városmodellek, a város és vonzáskörzet modellje és így tovább... Miután a nemzetközi szakirodalmat eléggé ismertem még a viszonylagos elzártság mellett is, ez az irányzat nagyon érdekelt, és a nemzetközi pályámat jórészt annak köszönhettem, hogy ezzel az új irányzattal léptem elő. Én nem csupán adatszolgáltatókat láttam a statisztikusokban, hanem olyan embereket, akik az adatokat értékelni tudják, elemzik. Tehát közel állt hozzám az a fajta tevékenység, amit a jó statisztikus végez: az adatot nemcsak leírja, hanem pontosan tisztában van a tartalmával is, tudja, hogy mik a hibalehetőségek, tudja, mi az, amit csak becsülni lehet, úgy, hogy a becslés elég pontos legyen.

A közgazdasági egyetemen ott voltak a statisztikusok, ismertem Péter Györgyöt, úgy-hogy logikus volt: ha a kutatásomban területi bontású adatokat használok, akkor kapcsolatba lépek azzal a szakmával, amelyik ezeket produkálja.

Milyen más forrásokat használ egy közgazdász-geográfus?

Másik terepként a megyei tanácsok tervosztályai szolgáltak, ahol szintén voltak adatok. Én egy ideig a mezőgazdaság földrajzi különbségeivel foglalkoztam. A véletlen hozta így. '53-ban diplomáztam, utána az első két évben négy munkahelyem volt. Fordulatos évek voltak. Állást kaptam Gödöllőn, az Agrárgazdasági Tanszéken. Következésképpen a mezőgazdasággal foglalkoztam. De még a közgazdasági egyetemen is, ahol egy évig tanársegéd voltam, efelé hajoltam, mert voltak megbízható adatok. Az ipari adatokba viszont egyszerűen nem lehetett belelátni.

Politikai okokból?

Az adatokat nem lehetett területre bontani. De volt politikai ok is. Nagyon nehéz volt az ipari adatokhoz hozzáférni.

Titok övezte a stratégiai ágazatokat?

Igen. Például az iparstatisztikából kimaradtak a „kényes” iparágak. Mi volt kényes? Majdnem az egész nehézipar kényes volt: a vegyipar és így tovább. Nagyon tökéletlen szolgáltatást képzeljen el! Alig voltak telephelyi adatok.

Azokból most sincs elég.

Most sincs elég. Ilyen szempontból a '70-es, '80-as évek kedvezőbbek voltak.

De legalább eltitkolt városok nem voltak, mint a Szovjetunióban. Az Orosz Föderáció térképén a közelmúltban kerültek a helyükre a zárt városok.

Az egyik orosz forrásom szerint még mindig létezik ilyen... Nos, a mezőgazdaság területi különbségei világosabban kapcsolódnak a földrajzi környezethez, a talajminőséghez, a klímához, a vízhez, mint az ipar, amelynek a telepítésében az iparitelephely-elmélet szintén fontos tényezőket sorol föl, de ez a gyakorlatban kevésbé játszott szerepet, pláne kezdetben! Inkább politikai tényezők voltak, hogy például Szegedre kell ipar, mert ott nincs elég üzem, a munkásosztály gyöngye. Vagy be kellett helyezni egy hadiüzemet egy erdő közepébe. Persze a bekötőút mellé táblát állítottak, hogy fényképezni tilos. Ebből a legmaflább kémek is rögtön tudták, hogy ott van a hadiüzem.

Tehát, amikor a Területi Statisztika különböző címeken elindult, kialakult körötte egy baráti kör, amelyben a rokonszenv szakmai volt, de mindig az embereknek is szólt. Tartós barátságok alakultak ki, volt köztük megyei KSH-igazgató, de akár tanítvány is. Az utóbbira példa Hajnal Béla, akit a debreceni egyetemen tanítottam bő negyven éve, s a mai napig rendszeres a kapcsolatunk.

A személyes kapcsolatok fontosságát mások is említették, akikkel a folyóirat történetéről beszéltem. Úgy érzem, ez Professzor Úr számára sem közömbös. Olvastam is Önről, hogy sokat ad az emberi kapcsolatokra, a barátságokra, visszamenőleg akár a gimnáziumi osztályig. Egy interjúban említette, hogy osztálytársai közül néhányan akadémikusok lettek – kevés osztály mondhatja el ezt magáról. Közülük Tőkei Ferencet ismertem, tanárom volt az ELTE filozófiaszakán. Lenyűgözően érdekes volt, ahogy mesélt külföldi tapasztalatairól. Sajnos nem kínait tanultam tőle.

Tőkei Feri bukott az érettségin. A matematika és a fizika abszolút nem érdekelte. De fölverték '49-ben mégis az egyetemre, mert már tudott kínaiul. Ez volt a mániája már gimnazista korában: az irodalom és a kínai. Ő szélesebb körben ismert a filozófiai működéséről, de az igazi büszkesége néhány kínai műfordítás.

Egy-két prózai fordítását korábban olvastam, mint ahogy a filozófiaóráit hallgattam. Úgy tudom, később verseket is fordított, Weöres Sándorral és Nagy Lászlóval.

És a kínaiak nagyon nagyra becsülték. Egyszer hármásban jártunk Kínában: Kulcsár Kálmán, aki főtitkár-helyettes volt az akadémián, és valami egyezményt írt alá a tibeti tudományos akadémiával, Tőkei Feri, meg én. Feri bajban volt annyiban, hogy ugyan tibetiül is tudott olvasni, de csak a régi nyelvjárásokat ismerte.

Kicsi a világ! Amikor Barabás Miklóstól azt kérdeztem, kik voltak a Területi Statisztika legemlékezetesebb szerzői, Kőszegfalvi Györgyön és Professzor Úron kívül Kulcsár Viktort említette, aki Kulcsár Kálmán testvére volt.

Viktor évfolyamtársam volt, hát ő fiatalon halt meg, alig túl az ötvenen, a szíve elvitte...

Még beszéljen egy kicsit, legyen szíves, a földrajzról! Tehát Ön mindig érdeklődött a geográfia iránt, már a pályaválasztás idején is. Miért? A főbb értelmiségi pályák közül nem érdekelt a műszaki irány, orvos sem akart lenni. A földrajz miért vonzotta? Olvasmányélmények vagy utazás alapján?

A legnagyobb távolság, amit gyerekkoromban beutaztam, az a Budapest–Diósjenő út volt. Egyszer még a Balatonon is jártam. Viszont élt bennem a nagy kíváncsiság a világra. Olvasmányaim borzasztó kíváncsiságot ébresztettek bennem más emberek, más tájak iránt. De hogy miért nem földrajztanárnak jelentkeztem? Meg kell vallanom, hogy nem akartam tanár lenni.

Miért nem? Hiszen Professzor Úr a Piarista Gimnáziumba járt, ahol bizonyára jó tanárok voltak. A diákjaik eredményeiből is gondolható.

Jók voltak kétségtelenül, mert hát a műveltségem egy része még mindig a gimnáziumból való, a klasszikus műveltség vagy ilyesmi. Nem tudom. De nem óhajtottam olyan vásott kölykökkel foglalkozni, mint amilyen én is voltam. Nem voltam sem eminens tanuló, sem szelíd gyerek. A közgazdasági egyetemre iratkoztam be, de nem nagyon tudtam, hogy ott mi fog történni velem. Rögvest rábukkantam a Gazdaságföldrajzi Tanszékre, és már elsőéves koromban fullajtárféle lettem a tanszék körül, aki számolgat, meg leporolja a könyveket. Az pedig véletlen volt, hogy amikor a másodévet befejeztem, akkor a tanszékvezető, Markos György, egy színes, ám ellentmondásos figura, aki nagy ambíciókat keltett a tanítványaiban arra, hogy megforgassák a világot, elindította a „közgazdaságtan, területi tervezés” szakot. A területi tervezés és az én nagy kíváncsiságom a világra összepasszolt. A szakot úgy lehetett elvégezni – ez kivétel volt –, hogy mi az ELTE földrajzi tananyagát is elsajátítottuk. Az ottani professzorok jöttek minket tanítani. Elvégeztük a földrajzot, elvégeztük a közgazdaságit, s aki pedagógiából államvizsgát tett, az tanári diplomát is kapott, de én azt elblicceltem, az említett okból. Úgyhogy közgazdászdiplomát kaptam.

Ilyen véletlenek minden ember életében vannak. Az a fontos, hogy amikor felbukkan valami, az ember tudjon dönteni és lépni. Jól jött nekem a Földrajzi Társaság könyvtára. A társaság '52-ben alakult újjá, mert '49-ben betiltották.

Mit lehetett azon betiltani?

Mert a földrajzosok rossz kópék voltak, geopolitikával is foglalkoztak, meg Teleki alapította azt a tanszéket... Egyébként elég sok ilyen tudományos társaságot betiltottak akkor. A földrajzi '52-ben újraalakult. A könyvtárát szerencsére nem szórták szét, egyben maradt, és cserépéldányként jártak oda azok a nyugati folyóiratok, amelyeket tilos volt az országba behozni. (A diktatúrákat csak a hibáik teszik elviselhetővé.) Tehát nem volt szabad megrendelni nyugati folyóiratokat, de cserébe megkaptuk ezeket. A Földrajzi

Közleményeket kiküldte a társaság, bár az a kutyát se érdekelte ott akkor. Tehát tudtam, hogy mi a fő kutatási irány a világban. A földrajz a leírás, az egyszerű tájismertetés, a felfedezések korából kilépett, és megpróbálta formalizálni, modellekben leírni és gazdaságilag elemezni a városok, falvak, népsűrűségek és egyebek különbségeit.

Milyen nyelveken jöttek be ezek az információk?

Persze, meg kellett tanulnom a nyelveket. Több nyelven olvasok, írok, és nem gyerekkoromban tanultam meg ezeket. A fő nyelv a francia és az angol. De megtanultam oroszul, lengyelül, németül (egy pesti gyerek azért valamit tudott belőle). A latin nagyon fontos kulcs volt, ezért olaszul és spanyolul tudok olvasni. De előadni és írni csak franciául és angolul vagyok képes.

A könyvtárba mint diplomás ember járhatott be Professzor Úr, vagy mint a Földrajzi Társaság tagja?

Mint a társaság tagja és mint egyetemi ember: tanársegéd voltam. Hát ezek a kezdetek...

Hogy fordult tovább, a regionális tudomány irányába?

A mai napig tart a vita, hogy mi az a regionális tudomány, meg hogy a földrajznak egy modern megközelítése nem azonos-e a regionális tudománnyal. Amit én regionális tudománynak nevezek – és elfogadom, hogy más definíciók is lehetnek bőven –, azt egyszer úgy határoztam meg, hogy ez egy interdiszciplináris tudáskészlet. Nem olyan diszciplína, mint a matematika vagy a földtan, vagy sorolhatnám tovább, hanem, ha a regionális tudomány a régiók fejlődését akarja vizsgálni, akkor a közgazdasági ösztönzőket, a természeti különbségeket, a demográfiai különbségeket, a kulturális hagyományokat stb. mind egybe kell vesse, hogy megértse, mondjuk a Nyírség vidéke mitől elmaradott. Nem egyetlen dologtól. Nem a beruházások alacsony színvonalától vagy az iskolázottság ilyen vagy olyan fokától, nem a talaj minőségétől. Hanem mindettől együtt, ahogy ezek egymásra hatnak. Az én szememben a társadalmi folyamat a perdöntő, amely egy természeti kincset vagy parlagon hagy vagy kihasznál. Jól használ ki vagy rosszul használ ki. Ezért előnyöm volt, hogy közgazdász is voltam, nem csak geográfus, és előnyöm volt mint regionális közgazdaságtannal foglalkozónak, hogy geográfus is voltam. Tehát nem csupán a közgazdasági különbségeket láttam. Bizonyos fokig még a szociológiába is elkalandoztam, hiszen utoljára az ELTE Szociológiai Intézetében voltam egyetemi tanár, ahol ugyanazt tanítottam, mint egyebütt: a települések fejlődését – csak itt a társadalmi oldalt hangsúlyoztam jobban. Ez a megközelítés magyarázatot ad arra a sokszor fölvetett kérdésre, hogy mért alakul így vagy úgy a falu és a város viszonya, ellenségek-e vagy összeszerveződnek? Milyenek a területi különbségek, amelyek mindenkét zavarnak – egy országon belül, Európán belül, a világban –, és miért vannak? Azt nevezem regionális tudománynak, ami erre válaszol.

Bizonyára nem véletlenül, de mégis, hogyan alakult, hogy éppen Ön lett a Regionális Kutatások Központjának első főigazgatója? Hogyan mentek a dolgok éppen abba az irányba, hogy Professzor Úr részt vett az alapításban, és ma is odatartozik?

Ez utóbbi a tanítványok figyelmén és kedvességén múlik – hogy mindjárt a végével kezdjem a választ. Mindez azután, hogy 61 évesen visszaléptem a vezetéstől (szerintem elég okosan), mert nem akartam adminisztrációval foglalkozni. A legmunkaképesebb életkor egy ilyen tudományszervező vezetésre a 40-es, 50-es évek.

Tehát úgy gondolta, hogy ebből kinőtt, és nem szabad az ilyesmire időt fordítania?

Ez a lépésem nagyjából a rendszerváltással esett egybe, és én azt hittem, hogy nagy szintézis-könyveket fogok írni felszabaduló időmben. Persze aztán „csalódtam”, a könyvek helyett az akadémiai közéletben kaptam föladatokat, amiket szívesen végeztem. 16 évig voltam az elnökség tagja az akadémián – voltam alelnök is –, tehát a tudományszervezéssel, döntéshozatallal volt dolgom.

De nem bánja azóta sem?

Nem bánom. Meg az UNESCO-ban volt szerepem. A közelmúltig az UNESCO Társadalomtudományi Kormányközi Tanácsának voltam elnökhelyettese, ami azért évi 3 párizsi úttal járt, és azt se bántam éppen. Az UNESCO-n keresztül az egész világgal kapcsolatba léptem. A legtöbb európai kutató Európát ismeri, meg Amerikát. De én a Nemzetközi Földrajzi Unió (International Geographical Union) és az UNESCO-n keresztül megismertem azt a világot, ahol az emberiség többsége él, és amely föltehetőleg egyre nagyobb szerephez jut. Ez a fajta sokszínűség adta talán azt, hogy nem egyszerűen egy olyan közgazdász voltam, akit érdekelnek a területi különbségek, vagy nem egy olyan jogász, akit érdekel a megyerendszer, a területi igazgatás rendszere, hanem mindezt megpróbáltam szintézisbe hozni. Nem egyedül, hanem természetesen együtt dolgozva azokkal a szakemberekkel, akik mondjuk a közigazgatás reformjához jobban értettek. Tehát ahhoz, hogy én véleményt mondjak a „megye vagy régió” dologban, ahhoz a magam szaktudása mellett kellett az igazgatásszervezés elveit ismerő szakember is.

De már visszakanyarodok a feltett kérdés elejére, csak most meg az előzményeket mondom el hozzá. A Földrajzi Kutatóintézetben dolgoztam '960-tól (igazgatóhelyettes is voltam egy évtizedig), és ezt a kutatási irányt már sikerült elindítanom. Volt ott egy Területfejlesztési Osztály. Az intézet kutatási irányába azonban inkább a természeti erőforrások estek, ezért egy kicsit szűknek éreztem a magam számára a terepet. És akkor – látja, mégiscsak egy véletlen, egy nagyon szomorú véletlen jött – meghalt Bihari Ottó jogász, a pécsi székhelyű Dunántúli Tudományos Intézet igazgatója, nekem barátom. Még a közgazdasági egyetemről ismertük egymást. Korán érte a halál, 62 évesen. Amikor igazgató lett Pécsen, rekrutált egy fiatal csapatot a Dunántúli Tudományos Intézetbe, engem pedig meghívott, hogy havonta utazzak oda, és beszélgessek a fiúkkal és lányokkal, mert nem tudják, mi a területfejlesztés. Honnan tudták volna? Jogászok voltak, közgazdászok, történészek, akik ott Pécsen végeztek...

Bihari halála után Kulcsár Kálmán főtitkárhelyettes (látja, megint Kulcsár!), aki tudta jól, hogy szűknek érzem a Földrajzi Kutatóintézetet, azt mondta, hogy „Most itt az alkalom: ha elvállalod a főigazgatóságot ott, megtarthatod a csapatodat Pesten.”

A csapatot azért lehetett megtartani, mert az új intézetet hálózatnak szánták, tehát, ha Ön főigazgató Pécsen, akkor a pesti osztály odatartható?

Igen. Sőt, akkor én már afféle „alapító atya” voltam, korábban létrehoztunk egy kis kecskeméti településkutató csoportot, és Békéscsabán is volt egy csoportja a Földrajzi Kutatóintézetnek. Tehát őket be tudtam kapcsolni, így lett a Regionális Kutatások Központja hálózat. Úgy véltem, hogy a területi folyamatokat helyben, együtt élve lehet igazán mélyen megismerni. A kutató akkor látja meg a lényegét, ha nem csupán egy hetet tölt a tervosztályon, hanem ott él, abban a megyében.

Tehát nem elegendők a statisztikai adatok, hanem valami másra is szükség lehet.

Ha ott él, akkor megéri a személyi kontaktusokat, a társadalmi tradíciókat, mert hát – nem hangzik szépen, de – az országnak voltak vagy vannak olyan területei, amelyeket egyszer mérgemben „önerőből elmaradottnak” neveztem, mert mindent megtettek, hogy elmaradtak maradjanak. Félték a modernizálástól. Mert félték vagy nem tudtak megtanulni valamit. Ez a panasz kultúra, hogy „mi mindent megtennénk a fejlődésért, de sajnos elvesztettük a mohácsi csatát”. Ez engem mindig hallatlanul dühített. Nem az ősök sírját kell botozni – ahogy egy koszorús költő mondta –, hanem előre kell mindig menni! Tanulni kell! A szegénységből ki lehet mászni. Egyébiránt első generációs értelmiségi vagyok, tehát én ezt nagyon értem. Előre kell menni. Az emberek gyakran restek a fáradásra, és nem eléggé szolgálják azt, hogy a falujuk, városuk, régiójuk előre menjen.

Volt egy nagyon emlékezetes eset Amerikában. ’66–’67-ben a Ford-alapítvány meghívott egy kutatási ösztöndíjra. (Ehhez megint az kellett, hogy megismerjenek a Földrajzi Unióban.) A mezőgazdasági régiókat akartam ott tanulmányozni, írtam is aztán egy könyvet az amerikai mezőgazdaságról. Egy isten háta mögötti kis egyetemem voltam, a montanai Missoula-ban. Azért mentem oda, mert a környéken hatalmas külterjes állattartás, marhatartás volt, és érdekelt, hogyan élnek, hogyan szerveznek egy több ezer hektáros ranchot, miközben van 8 munkásuk. De az utazgatásnak az volt az ára, hogy amikor egy egyetemre elmentem, mindig tartottam előadást, abból tartottam fenn magamat. Missoula-ban mondták, hogy a hallgatók farmer fiúk, tartsak előadást a doktori diákoknak a mezőgazdasági régiók elhatárolásáról – volt akkor egy ilyen modellem, gyakorlatilag faktorelemzés, akkor újdonságnak számított. Meg beszéljek Magyarországról: azt se tudják, hol van. Úgyhogy tartottam egy ismeretterjesztő előadást, a történelemről is, kik ezek a magyarok, mivel foglalkoznak. A magyar szokásokhoz híven elmondtam, hogy milyen fordulópont volt a mohácsi vész, kikerültünk az európai fősodorból, stb. Utána odajött hozzám egy fiú, és minden gúny nélkül, igazán jóindulatúan azt kérdezte: „Jól értettem? Mikor volt az a csata?” Mondom, 1526-ban. Néz rám, és azt kérdezi, azóta mit csináltunk? Rettentően igaza volt. Rájöttem, hogy mindig a múltat szidalmazzuk, miközben itt van Amerika, ami akkor nem volt még 200 éves... És az amerikaiak mindig előre néznek. Levontam konzekvenciaként a magam pályájára, és ezt próbáltam a munkatársaimmal is megvalósítani, sokszor sikerrel. Hiszen, amikor otthagytam az RKK főigazgatói posztját, az egységek igazgatói között egy volt, aki valamivel 40 fölött volt, a többiek a 30-as éveikben jártak. Előre néztek, és az intézet ma is megvan, nemrég volt 25 éves.

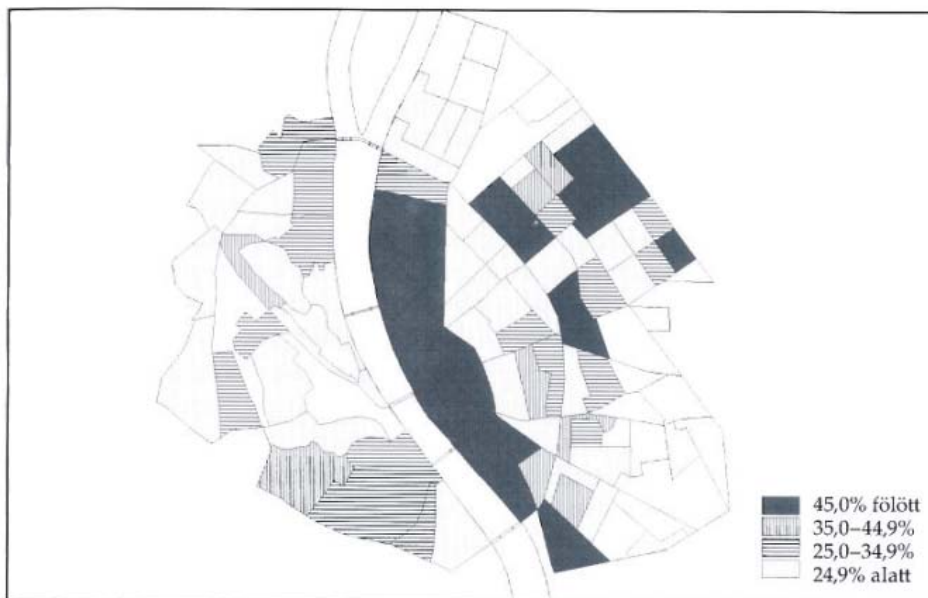
Az interdiszciplinaritás lehet a közös nevező? Ezek szerint az RKK azért tud olyan jól együttműködni a KSH-val vagy annak Területi Statisztika c. folyóiratával, mert sokféle adatot gyűjt, illetve közöl? Lehet, hogy nem vagyunk interdiszciplinárisak mi, statisztikusok, de az élet majdnem minden területét igyekszünk számokkal kifejezni.

**Az önkormányzati bérlakások aránya
Budapest belső negyedeiben (2001)**

Forrás: KSH Népszámlálás 2001.

**A renovált épületek aránya
Budapest történelmi városrészeiben (2005)**

Forrás: terepi adatgyűjtés 2005. július

*Két ábra az Enyedi professzortól kapott kötetből
Példák a geográfusok–regionalisták adatforrásaira (Kovács 2007)*

Jártam a Területi Statisztikai Szakosztály vándorgyűléseire. Lehet, hogy X vagy Y csak a mezőgazdasághoz értett, de a szakosztály közönsége lényegében mindenben jártas volt, ami engem érdekelt. Az egyik az iparstatisztikához értett, és nemcsak az adatokat tudta, hanem ismerte az ipar belső szervezetét is. Meg azt, amit most kiszervezésnek hívnak. Ez már akkor is folyt: a vidéki ipartelepítéssel egységeket szerveztek ki. Nemrég találkoztam Tatai Zolival, aki az első ilyen vidéki ipartelepítést vezényelte a Tervhivatalból. Az 1970-es években Kisvárdára telepítettek ipart. Szóval a vidéki ipartelepítés csinját-bínját ismerte az egyik, az iskolaügyet a másik. Tehát a területi statisztika mint szakma rendelkezik egy technikával, a statisztikai adatgyűjtés, -kezelés, -kiértékelés technikájával, de azt is tudnia kell, hogy mit gyűjtsenek. És a területi statisztikusok tudják. A szakma maga interdiszciplináris. Konkrét adatba fogalmazott válaszokat ad azokra a kérdésekre, amelyeket a területi közigazdászok, közigazgatási szakemberek, szociológusok fel kell hogy dolgozzanak, ki kell hogy értékeljenek. Ezért becslöm az adatoknak azokat a gyűjtőit, akik nagyon tudják, hogy mihez milyen adat kell, hogy hogyan szerveződik az élet a különféle ágazatokban.

Nekünk meg az a jó, hogy van a Regionális Kutatások Központja, amelynek a kutatói (a tapasztaltabbak és a pályakezdők is) hajlandók, sőt szeretik használni a mi adatainkat olyan tudományos módszerekkel, amelyeket mi, statisztikusok ritkán alkalmazunk.

A Területi Statisztika pedig sokszor ad helyet a módszertani publikációknak.

A módszertaniaknak is, meg annak a sok fiatalnak, minősítettnek és doktorandusznak, akik a kéziratukat nekünk elküldik. Tehát az RKK igazi testvérintézményünk. Talán ki lehetne terjeszteni ezt az együttműködést a Területi Statisztika, valamint a Tér és Társadalom folyóiratok viszonylatában is. Professzor Úr szerint van-e értelme a szerkesztőknek összeülniük, és beszélgetniük a profilok különbségéről, az esetleges átfedésekről, a munkamódszerekről?

Ezt jó, hogy mondja. Pár héttel ezelőtt tartott szerkesztőségi ülést a Tér és Társadalom, és úgy éreztük, hogy a profilt egy kicsit jobban kellene tisztázzuk saját magunk számára. Végül is a folyóirat már több évtizedes, ha nincs is még 25 éves, és változik. Talán nem kellene ilyen sok elsődleges adatközléssel foglalkozni, hanem nagyobb mértékben kéne elméleti, koncepcionális vitákat kezdeni. Több módszertani dolgozat hasznos volna, miközben kevésbé érdekes, ha nálunk valaki leírja a Bodrogek településtípusait. Szóval vannak érintkezési vonalak a földrajzi folyóiratokkal és a Területi Statisztikával is. Lehetne valamilyen koncepcionális együttműködés is, mert körülbelül ugyanazt szolgálja a két folyóirat, de nem azonos profillal.

Ha a folyóiratoknál tartunk, hadd ragadjam meg az alkalmat, hogy Professzor Úr több tudományos folyóiratot szerkesztett. Hátha elleshetnék valamit a tapasztalataiból: hogy kell jó folyóiratot szerkeszteni? Mi a titka? De előbb könnyebbet kérdezek: hány ember kell minimálisan egy folyóirathoz?

A jó folyóirathoz kell szerkesztőcsapat is. A Tér és Társadalomnál probléma, hogy bár két olyan lelkes kutató csinálja, akik nagyon jó képességűek, de kutatók. Most megpróbáltam rávenni őket, hogy olvasószerkesztőt is alkalmazzanak.

A másik dolog a lektorálás. Létező gyakorlat, hogy ha a szerkesztőknek gondjuk van egy cikkel, akkor megkérdeneznek egy szerkesztőbizottsági tagot vagy egy másik hozzáértőt, de nem lektoráltatják az összes tanulmányt. Lektoráltatni kell a tanulmányokat!

A kettő között mi a különbség? Milyen követelményei vannak a szó szoros értelmében vett lektorálásnak?

Ha nemzetközi folyóiratok gyakorlatát veszem, mivel szerkesztőségi tagja voltam néhánynak (Geoforum, GeoJournal, Urban Studies), vannak levonható tanulságok, ilyen például a lektorálások diszkrét volta. Ráadásul mi kis ország vagyunk, mindenki ismer mindenkít, még jobban számolni kell azzal, hogy a kutatók gyakorta sértődékenyek. Szóval a nemzetközi folyóiratoknál a lektorálások név nélkül történnek. A lektor kap egy tanulmányt, amelyiken nem tüntették fel, ki a szerző. (Az más kérdés, hogy az Urban Studies-nál többnyire felismertem, ki írta a kelet-európai cikket...) A lektori bírálat kettős. Az egyikben megírja a szerkesztőségnek a kendőzetlen véleményét, s ezt alá is írja, a másikban pedig az általa nem ismert szerzőhöz szól, neki ad tanácsot, útmutatást a javításra, vagy indokolja, miért nem tudja a tanulmányt elfogadásra javasolni. Ez az utóbbi bírálat anonim marad. A lektor a szerzővel lehet kíméletesebb, tekintetbe veheti annak fáradozását.

Elég egy lektor? Ha egy folyóirat onnan indul, hogy még alig lektoráltat, akkor, gondolom, az egy is előrelépés. Legyen-e cél a kettő? Ez hogy van külföldön?

Egy erősebb, referált folyóiratnál kell a kettő. De mindegyiknél ki kell építeni egy lektori kört, amelyik tudja, hogy nem kap tiszteletdíjat, hanem év végén közli a folyóirat, hogy kik voltak a lektorok. Megtiszteltetés, hogy ilyen felkérést kaptak mondjuk a Területi Statisztika részéről. A szakmai berkekben járatosak tudni fogják, hogy X, Y vagy Z ilyen módon közreműködött a folyóirat színvonalának megőrzésében. A kisebb, egyszerűbb közleményeket, például az új városok bemutatását persze szükségtelen így lektoráltatni.

Van a cikkeinknek egy olyan kategóriája, amely módszertanilag összetettebb a Professzor Úr által előbb említetttnél, amelyet viszont a statisztikai hivatal a saját adataiból, azokat legjobban ismerve, kipróbált módszertannal készít. Ezeket mindig több munkatárs olvas-sa, ellenőrzi. Esetükben külön lektorálást már nem tartok szükségesnek.

Ez is igaz, világos. Kinek is tudná lektorálásra kiadni?

A lektorok körét szeretnénk szélesíteni. Az RKK-s fiatal kutatókon kívül szoros szerző-szerkesztő kapcsolatunk van az ELTE Regionális Tudományi Tanszékének oktatóival, doktoranduszaival is. Ebből és még egy tágabb körből kerülhetnek ki lektorok is.

Valóban, Nemes Nagy József a tanszékével nagyon nagy szerepet játszik a regionális tudomány kialakításában. Az jó műhely. Valamikor még őt is tanítottam. Vezettem speciálkollégiumokat, egy ilyenek volt a hallgatója. Aztán Lengyel Imre a Szegedi Tudományegyetem Közgazdasági Karán (most ő az MTA Regionális Tudományos Bizottságának elnöke) szintén érdemes művelője a regionális tudománynak. Tehát nemcsak az RKK van már, hanem néhány tanszék, és – horribile dictu – lassan az egyetemi alapképzésben is megjelenik már ez a tudomány.

Már többször szót ejtett Professzor Úr a tanítványairól. Egy Önnel készült interjúban olvastam, hogy a családjában is van tanítványa. Ezt megerősíteni látszik, hogy az egyik Területi Statisztika-évfolyamban egyaránt szerepel szerzőként Enyedi György és Enyedi Györgyné...

Igen, ő a feleségem, aki agrárközgazdász, és a tanítványom volt. Egy év van köztünk. Az ő pályája az Agrárgazdasági Intézetben kezdődött, és a Tervgazdasági Intézetbe vezetett... A legnagyobb öröm nekem, amikor az unokák korosztálya hozza a kéziratát...

Az unokák korosztálya, vagy maguk az unokák?

Az unokák nem, mert ők kései gyerekek. A lányunokám a 20. évében jár, a fiú meg a 16-ikban. A húszéves most érettségizik, és azt szoktam mondani, hogy a munkanélküliségbe akar beiratkozni, mert irodalmárnak készül.

Befolyásolná Professzor Úr, ha az unokája megkérdezné, mi legyen?

Nem!

És a lányát befolyásolta? Kérdezte Öntől, hogy filmrendező legyen-e?

Nagyon jó viszonyunk volt mindig, gyerekkorától. Töprengek a válaszon... Ő egyébként, bár diplomát nem szerzett belőle, de gazdaságmatematika szakon elvégzett 8 szemesztert. Ez nagyon jót tett a mentalitásának. Amikor leérettségizett, nem volt biztos abban, mi akar lenni, és a közgazdasági egyetemre iratkozott be. Érdekelte egy-két dolog, és a gazdaságmatematikát választottuk. Ezenközben próbálkozott írással is, képzőművészettel is, volt fényképkiallítása. Végül is azt mondta, hogy jelentkezik a filmművészeti szakra. Akkor negyedéves volt a közgázon. Tehát, ha nem veszik fel filmrendezőnek, folytathatta volna. Azt mondtam: jelentkezz, igen! Ezt akarod, próbáld meg! S fölvtették a hatszázból hatodmagával.

Ha valaki nem tudja 18 évesen, hogy mi akar lenni, az nem baj. Azt hiszem, sokan vannak így, akiket több dolog érdekel. Lehet, hogy éppen a széles érdeklődés miatt majd jó szakemberek lesznek, de nem szük látókörrrel. Hogy mi lesz az emberből, az belülről fakad.

Professzor Úr mikor kezdte gondolni, hogy az Akadémia alelnöke lehet? Ambicionálta, hogy a tudományszervezésért vagy kutatómunkájáért elismerjék?

Én nem töprengtem ezen. Örömet okozott, ha azt csinálhattam, amit szeretek. Bár azt hiszem, a jó kutatóban van egy adag hiúság. Mert nem a gyors meggazdagodás vágya hajtja, azt mondanom se kell. A kutató tudni akar valamit, és a hiúsága olyan értelmű, hogy sikeres akar lenni a szakterületén. A sikert a tudományban mivel mérik? Azzal, hogy idézik, hogy tanítványai lesznek – szóval ilyesmivel. Tehát végeredményben nem terveztem ezt a vezetői karriert, de amikor a Földrajzi Kutatóintézetbe hívtak osztályvezetőnek, akkor Gödöllőn adjunktus voltam. Hálás vagyok Gödöllőnek, hogy adott nekem 5 év nyugodalmat, hogy ott fölkészülhettem, és néhány éve professor emeritusnak választottak Gödöllőn, ami igazán érdekes gesztus 50 év után. Úgyhogy most megint van kapcsolatom Gödöllővel. Hogy akkor a hívásra igent mondtam, abban lehet, hogy volt előre-

lépési hajlam, de magában a kutatásban a kíváncsiságomat akartam kielégíteni, szóval sikeres akartam lenni.

Tehát Ön kíváncsi ember.

Igen. Sikeres akartam lenni, ami nem funkcióban, posztban mutatkozott meg.

Ez a kíváncsiság, ahogy telnek a kutatás évtizedei, szinten marad-e, vagy csökken, amint megtudja a válaszokat? Vagy netán még növekszik is?

Nehezen tudom magamat mérlegre tenni. Szóval, a kíváncsiság az megmarad. Akiben elmúlik, az lehet, hogy sikeres robotosa volt a tudományának, de nem volt igazán alkotó. Az ember alkotóereje a korral megkopik. Tehát az én koromban új fölfedezésre már nem jut az ember. Szakmája válogatja, hogy meddig jut; a fizikában és a matematikában, mondják, harmincéves koráig kreatív igazán. De a kíváncsiság, a megismerés egy ilyen roppant változó világban, az megmarad. Csak már nem én tárom fel a titkokat, hanem felkészítem a tanítványaimat, a kollégáimat, hogy alkossák meg a maguk világát.

Olyan sok társaságnak, tudományos testületnek volt a tagja Professzor Úr, és soknak a tagja ma is. Nagyszerű elismeréseket kapott. Ezekhez hogyan viszonyul? Valamelyik társaság kedvesebb-e a szívének? Ki tudná-e emelni valamelyiket, hogy ebben szerettem tevékenykedni, vagy szeretek most is?

Inkább múlt időben, az életkorom meg az egészségem miatt. Tulajdonképpen szerettem tanítani. De a magam tudását átadni, nem a mások által megírt tankönyvet. A tudományos diákkör, a doktori iskola – az vonzott... S hogy a társaságok közül melyiket mondanám? Az érdeklődésemet a geográfia keretében tudtam igazán kielégíteni. A közgazdaság-tudománynak volt egy periódusa – most kezd szakadozni –, amikor a teret kizárta a vizsgálódásai köréből. Volt egy gazdaságföldrajzi tanszék, amelyikhez kötődtem az egyetemen. Most az egyik karon vehetik föl ezt a tárgyat fakultatíve. Tehát a tér nem érdekli a közgazdászokat, vagy nem érdekelte, mert mostanra megtanulták, hogy számít a területi különbség, hogy a nagy modellek nem úgy zajlanak a világban, ahogy a chicagói iskola elképzelte. Nagyot durrant, hogy mégse úgy zajlanak, ahogy mérték, és hogy a világgazdaságra nem az az egyetlen modell működik. Ezt bizonyítja Kína és India feljövetele. Az egész válságból Kína hallatlan előnnyel fog kijönni. Óriási szabad tőkék vannak. ...

Tehát inkább a geográfia. Akkor léptem be a geográfiába, amikor megújult, és ebben az én közgazdasági kutatásom nagyon hasznos volt, amiért a Nemzetközi Földrajzi Unióban igen sok elismerést kaptam. A Földrajzi Unió alelnöke voltam '84 és '92 között, s ez nekem olyan büdzsét adott, hogy bejárhattam a világot.

Hol van ennek a székhelye?

Nincs székhelye. A központ a főtitkár körül van. Annak kell főtitkárnak lennie, aki nemcsak jó szervező, hanem aki elér pénzforrásokat, aki mögött van egy erős szervezet. Úgy-hogy jelenleg dél-koreai a főtitkár. Két éve megkaptam Tuniszban a Földrajzi Unió legnagyobb tudományos elismerését, amit geográfus megkaphat. Francia elnevezése van:

Lauréat d'Honneur. A Magyar Földrajzi Társaságnak is tiszteleti tagja vagyok, a Földrajzi Közleményekben publikálok még. Talán ez a szakmai keret. A legkedvesebbek nekem azért a regionalisták. A Magyar Regionális Tudományi Társaság.

Professzor Úr, itt van az Ön 25 évvel ezelőtti tanulmánya a Területi Statisztikából. A folyóiratunk olvasói számára rendkívül érdekes volna, ha megírná, mit gondol most a területfejlesztés előtt álló feladatokról, s összevetné negyedszázad előtti véleményével.

Ez kedves ajánlat, nehéz rá rögtön nemet mondani. Még nekem is érdekes. Az ember mindig örömmel olvassa el a saját írását, mert olyan remek. Átnézem s meglátom. (Most van egy leckém, Erdei Ferenc 100 éve született, tanulmányt írok vele kapcsolatban A város és vidéke a XXI. század elején címmel.) Nem mondok rögvést igent se...

Köszönöm szépen a beszélgetést!

Kedves az érdeklődésük és a figyelmük.

IRODALOM

Dr. Enyedi György (1985): A terület- és településfejlesztéssel kapcsolatos tudományos kutatások fő irányai és feladatai. Területi Statisztika, 1.

Dr. Kovács Zoltán (2007): Budapest történelmi városrészeinek átalakulása a rendszerváltás után. In: Enyedi György (szerk.): A történelmi városközpontok átalakulásának társadalmi hatásai. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, 2007

Kulcsszavak: interjú, dr. Enyedi György, statisztikatörténet, Területi Statisztika, Magyar Tudományos Akadémia, MTA RKK, geográfia, regionális tudomány.

Resume

György Enyedi a geographer, economist, the ordinary member of the Hungarian Academy of Science, editor to significant scientific journals, fellow professor, owner of the Széchenyi award, bears special importance for our review through the published articles and the role played in science organization. In the interview special emphasis is laid on the beauty of geography, the definition of interdisciplinary regional science, the history of organization of the research institute and the system of criteria for good technical journals.